

MUISTIO**EVIRAN LUOMUVALVONTAFOORUMI****1 TILAISUUDEN TAUSTA, TAVOITE JA TOTEUTUS****Tausta ja tavoite**

Foorumin tavoitteena oli koota luomualan toimijoiden ja etujärjestöjen näkemyksiä, siitä, kuinka Evira ja muut viranomaiset voisivat kehittää luomuvalvontaa. Tilaisuudessa käsiteltiin varsinaisten tarkastusten ohella tuotantoehtoja ja valvontaa koskevaa tiedottamista ja yhteistyötä sekä laajemminkin itse valvontajärjestelmää. Tilaisuuden keskusteluissa hyödynnettiin Eviran luomuvalvontaa koskevan asiakaskyselyn tuloksia. Foorumin tuloksia hyödynnetään luomuvalvonnassa sekä valvonnan kehittämistyössä.

Tilaisuuden toteutus

Foorumi järjestettiin Eviran tiloissa Helsingissä maanantaina 23.5.2011 klo 9.00-12.30.

Foorumiin osallistui 43 luomualan toimijaa:

luomutuottajia 7, luomujalostus ja -kauppa 6, järjestöistä 6, neuvoja 4, tarkastajia 3 sekä viranomaistahoilta 5. Lisäksi foorumissa oli läsnä Evirassa luomuvalvonnan kanssa tekemisissä olevia henkilöitä 16.

Tilaisuuden ohjelma:

- 09.30 Tilaisuuden tavoite ja ohjelma (konsultti Jari Paldanius, Diskurssi Oy)
- 09.40 Avauspuheenvuoro (pääjohtaja Jaana Husu-Kallio, Evira)
- 10.00 Eviran asiakaskyselyn tulokset (ylitarkastaja Juha Kärkkäinen, Evira)
- 10:20 Keskustelu luomuvalvonnan kehittämisestä
- 12:20 Tilaisuuden päätös

Osallistujien näkemysten esiin saaminen ja osallistujien välinen keskustelu olivat tilaisuudessa pääosassa. Eviran edustajat vastasivat osallistujien esittämiin kysymyksiin sekä tarvittaessa myös esittivät lisäkysymyksiä osallistujille.

Keskusteluosuuden alussa kartoitettiin keskeiset teemat täydentämällä asiakaskyselyssä esiin nousseita teemoja, jotka oli toimitettu osallistujille etukäteen. Teemoja koskevat näkemykset koottiin kahdessa keskustelukierroksessa. Molempien kierrosten alussa osallistujat keskustelivat keskenään 3-4 hengen ”porinaryhmissä”, minkä jälkeen käytiin yleiskeskustelut. Keskustelut kirjattiin avainsanoina monikeskuksiseksi mellekartaksi suurelle seinäpaperille. Keskustelut myös nauhoitettiin.

Tilaisuuden käytännön toteutuksesta ja tämän muistion laadinnasta vastasi Diskurssi Oy:stä Jari Paldanius.

Osallistujalista on liitteenä 1. Osallistujien tilaisuutta koskeva palaute on koottu liitteeseen 2.

Tämä muistio toimitetaan osallistujille ja Evirassa luomuvalvonnasta ja sen kehittämisestä vastaaville sekä julkaistaan Eviran kotisivuilla.

2 FOORUMISSA ESITETYT NÄKEMYKSET

Seuraavaan on koottu mahdollisimman kattavasti osallistujien foorumissa esittämät näkemykset. Kirjatut näkemykset edustavat yksittäisen tai useamman osallistujan kantaa, eivät foorumin kaikkien osallistujien yhteistä kantaa.

2.1 Valvontajärjestelmä

Valvontajärjestelmää kehitettäessä on tärkeä pitää mielessä, mitkä ovat valvonnan keskeiset tavoitteet. Katsottiin, että valvonnan tavoitteena on:

- varmistaa, että luomutoimijat toimivat asetusten mukaisesti
- tukea sertifiointia
- lisätä laajemminkin luomutuotteiden uskottavuutta kuluttajan silmissä ja tätä kautta tukea luomutuotteiden markkinointia ja myyntiä.

Asetus määrittelee sen, mitä luomu on. Määrittely osaltaan luo pohjaa valvonnan tavoitteiden määrittämiselle.

Luomuvalvontaa kehitettäessä on tärkeä varmistaa, että koko tuotantoketju raaka-aineista lopulliseen kuluttajalle myytävään tuotteeseen täyttää luomutuotannon kriteerit.

On myös tärkeä pitää mielessä, mitkä ovat eri tahojen tarpeet valvonnan suhteen. Kuluttajien tarpeiden kautta voi nousta uusia sisältöjä valvontaan. Valveutuneet kuluttajat saattavat vaatia jo nyt asioita, jotka eivät sisälly EU:n luomua koskeviin vaatimuksiin. Jos tällaisia uusia vaatimuksia nousee vahvasti esiin, niiden sisällyttämistä tavalla tai toisella valvonnan piiriin olisi syytä harkita.

Tukia ja tuotantoa koskeva valvonta on tärkeä pitää selkeästi erillään. Katsottiin, että ne kuitenkin menevät käytännön valvontatyössä usein hieman sekaisin. Toisaalta ELY-keskuksissa valvonnasta vastaavien mielestä tukia ja tuotantoa koskeva valvonta pidetään nyt hyvin erillään. Jatkossa olisi hyvä miettiä, kuinka lisätä tuottajien luottamusta sitä kohtaan, että tukien ja tuotannon valvonta todella pysyvät erillään.

Jatkossa olisi perusteellisesti ja ennakkoluulottomasti mietittävä, kenen tai keiden tulisi jatkossa luomuvalvontaa tehdä. Tällöin tulisi pohtia sekä eri viranomaisten rooleja ja työnjakoa että tarkastusten ainakin osittaista siirtämistä yksityisten vastuulle. Olisi mietittävä, olisiko syytä ja mahdollista siirtää tuotantoehtoihin liittyvän valvonnan tarkastusvastuuta ELY-keskuksilta enemmän Eviralle. Kun eri tahojen valvontavastuita ja valvontaroleja mietitään, olisi tärkeä tarkastella valvontajärjestelmää kokonaisuutena ja kattavasti erilaisia edellytyksiä ja vaikutuksia arvioiden. Esimerkiksi valvonnan hinta saattaa nousta, jos valvonta siirretään yksityisten tehtäväksi. Hinnan mahdollinen nousu olisi todennäköisesti pienille toimijoille ongelmallista.

Riippumatta siitä, kuka valvontaa suorittaa, valvonnan ja neuvonnan on oltava tiiviissä yhteistyössä.

ELY-keskuksissa resurssien väheneminen vaikeuttaa valvonnan toteuttamista. Myös tämän takia valvonnan tehostaminen on avainasemassa. Eri ELY-keskusten erikoistuminen toisaalta tukivalvontaan ja toisaalta tuotannon valvontaan osaltaan helpottaisi resurssiongelmassa ja todennäköisesti myös tukisi valvonnan laadun parantamista. Erikoistuminen saattaisi myös lisätä luomutoimijoiden luottamusta siihen, että tukien ja tuotannon valvonta pysyvät erillään. ELY-keskusten erikoistuminen on ilmeisesti suhteellisen helposti järjestettävissä, koska varsinaiset tarkastuskäynnithän suorittavat ulkopuoliset valtuutetut tarkastajat.

Kun luomuvalvontaa kehitetään, on tärkeä tarkastella luomuvalvontaa luomutoimijoihin kohdistuvan valvonnan kokonaisuudessa.

2.2 Valvonnan tilannekohtaisuus, yhdenmukaisuus, laatu ja tehokkuus

Valvontaa tulisi nykyistä joustavammin suhteuttaa tilannekohtaisesti erilaisten toimijoiden mukaisesti. Tämä koskee sekä tarkastusten työkaluja (esimerkiksi lomakkeita) ja toteuttamista että vaatimuksia ja päätöksiä.

- Valvonnassa olisi hyvä ottaa huomioon, jos toimija on hoitanut asiansa hyvin. Esimerkiksi tarkastusten hintaa voitaisiin tällöin alentaa. Hinnan alennus osaltaan kannustaisi toimijoita täyttämään tuotantoehtojen ja valvonnan vaatimukset hyvin.
- Pienten toimijoiden osalta vaatimuksia, valvontaa ja tarkastuksia olisi tärkeä keventää ja byrokratiaa vähentää. Esimerkiksi lomakkeet voisivat joissain tapauksissa olla yksinkertaisempia pienille toimijoille. Moni luomutila myy tuotteita suoraan kuluttajille suhteellisen pieniä määriä, mutta joutuu kuitenkin käymään jotakuinkin saman byrokratian läpi, kuin suuri elintarviketoimija. Esitettiin kuitenkin, että valvontaa ei missään nimessä voida ainakaan kokonaan poistaa, sillä kuluttajan valvonta ei riitä varmistamaan luomutuotannon ehtojen täyttymistä. Toisaalta myös esitettiin, että tällaisissa tapauksissa kuluttajien valvonta riittäisi, koska toiminta on suhteellisen pienimuotoista ja suhde tuottajan ja kuluttajan välillä on suhteellisen välitön. Vain luomuraaka-aineita käyttävän tuottajan kirjanpito- ja valvontabyrokratiaa olisi syytä vähentää. Tällaisia tuottajia turhauttaa käydä läpi samanlainen valvontabyrokratia, kuin sellainen tuottaja, joka käyttää sekä luomu- että tavanomaisia tuotantopanoksia.

Ylipäättään lomake- ja kirjanpitobyrokratiaa olisi tärkeä saada kevennettyä. Yksi keino keventää byrokratiaa on siirtää kirjanpito ja lomakkeet sähköiseen muotoon (ks. kohta 2.4).

Huomion kohdentaminen tarkastuksissa olennaisiin asioihin, erityisesti keskeisiin riskeihin, parantaa tarkastusten laatua sekä myös osaltaan auttaa tehostamaan ja keventämään tarkastuksia. Olennaisiin asioihin keskittyminen edellyttää tarkastajalta vahvaa ammattitaitoa.

EU säädösten mukaisen luomukelpoisuuden lisäksi yritykset saattavat tarvita muuta sertifiointia voidakseen kilpailla kansainvälisillä markkinoilla. Jos Evira myös voisi sertifioida muiden standardien mukaisia toimintoja tai tuotteita mahdollistaisi tämä toimijoiden erilaisten tilanteiden ja tarpeiden paremman huomioon ottamisen. Tällöin luomutoimija voisi itse valita, millaisia sertifikaatteja – ja näin millaisen statuksen - tuotannolleen ja tuotteilleen haluaa. Kunkin toimijan valvonta sopeutettaisiin sitten valittujen sertifikaattien mukaan.

Toimijan rikehistoria kulkee mukana pitkään. Tämä saattaa leimata liikaa toimijaa tarkastajien silmissä. Pitäisikö rekistereihin sisällyttää vain viimeisimmät vuodet?

Tarkastajien toimintaa olisi tärkeä saada yhdenmukaistettua.

Tarkastajien ammattitaitoa ja osaamista tulisi kehittää tarkastusten yhdenmukaistamiseksi ja tehostamiseksi sekä tarkastusten laadun parantamiseksi. Tässä koulutuksella sekä selkeällä ja mahdollisimman yksiselitteisellä ohjeistuksella on tärkeä tehtävä. Tarkastajien käyttöön on muutama vuosi sitten tehty ohjekirja, jossa mm. on yleisellä tasolla tyypitelty erilaisia tilanteita. Ohjeistusta voisi täydentää kysymys-vastaus-listalla.

Myös voisi harkita tarkastajille jonkinlaista keskustelu-/kysymyspalstaa nettiin. Ohjeistusta ja koulutusta tarvitaan etenkin silloin, kun tuotantoehtoja ja valvontaa koskevat tulkinnat ja lomakkeet muuttuvat. Nettiin on myös hyvä päivittää tarkastajien ohjeita ajankohtaisiin asioihin liittyen.

2.3 Luomutoimijoiden neuvonta ja ohjeistus

Toimijat kaipaavat lisää ja parempaa neuvontaa, myös tuotantoehtojen ja valvonnan vaatimusten täyttämiseen.

On tärkeää, että tarkastajat ainakin jossain määrin antavat neuvontaa, etenkin liittyen suoraan tuotantoehtojen täyttämiseen ja valvonnan vaatimuksiin (myös esimerkiksi kirjanpitoon ja lomakkeiden täyttämiseen). Tarkastajien on kuitenkin säilytettävä jonkinasteinen neutraalisuus. Täydellisen neutraali ja vailla kaikkia sidonnaisuuksia tarkastaja ei kuitenkaan voi koskaan olla, sillä hänellä täytyy kuitenkin olla elävä ymmärrys luomutuotannosta käytännössä.

Tarkastajien ohella myös luomuneuvojen on tärkeä antaa tuotantoehtojen täyttymistä ja valvontaa koskevaa neuvontaa. Tämä vähentää tarkastajien neuvonnan tarvetta ja auttaa näin tarkastajia pysymään mahdollisimman neutraaleina tarkastustilanteissa.

Olisi hyvä, jos olisi olemassa erityinen yhteyshenkilö, johon tuottaja tarvittaessa saisi mahdollisimman helposti yhteyden, ja joka pystyisi auttamaan tuotantoehtojen täyttämistä ja valvontaa koskevissa kysymyksissä. Olisi hyvä, jos tällainen neuvonta olisi ilmaista.

- Tällainen neuvova yhteyshenkilö voi olla Evirassa tai jossain muussa organisaatiossa. Jos tällaista neuvontaa antaa joku muu, kuin Evira, on erityisen tärkeää, että tuotantoehtoja ja valvontaa koskevat tulkinnat ovat mahdollisimman selkeitä ja yksiselitteisiä.

Neuvontaa tarvitsevat erityisesti pienet toimijat sekä luomuun siirtymässä olevat. Myös pienille luomutuotteiden jalostajille tarvittaisiin nykyistä parempaa neuvontaa, esimerkiksi kirjanpitoon ja pakkausmerkintäehdot täyttävien pakkausten suunnitteluun.

Normaalitilanteisiin liittyvä ohjeistus on nykyisin varsin hyvää. Sen sijaan erityistilanteisiin liittyvää ohjeistusta olisi syytä kehittää. Tällaisia erityistilanteita ovat esimerkiksi säästösten muuttuminen, toimijan siirtyminen luomuun sekä vientiin ja tuontiin liittyvät tilanteet.

Nettiin voisi luoda erityisen keskustelupalstan, jossa luomutoimijat voisivat keskustella ja kysellä luomuvälvontaan liittyvistä asioista, esimerkiksi tuotantoehtoja ja valvontaa koskevista tulkinnoista.

Pitäisi myös auttaa luomutoimijoita tuotantoehtojen täyttämässä. Tämä ei kuitenkaan välttämättä ole itse tarkastusten tehtävä. Uusien tuotantoehtojen tullessa voimaan tulisi maakohtaisesti myös miettiä, millaisia toimenpiteitä tarvitaan, että toimijat voivat ehdot todella täyttää. Tämä edellyttää tehokasta yhteistyötä eri tahojen välillä.

- Esimerkiksi kunnan eläinlääkärin tehtäväksi olisi asetettava nupoutusten teko tai sitten olisi palkattava henkilö, joka kiertäisi nautakarjatiljoilla tekemässä nupoutuksia.

2.4 Sähköinen tiedonhallinta

Sähköisen tiedonhallinnan kehittäminen on yksi luomuvalvonnan keskeisiä kehittämissaasteita. Tiedonhallinnan kehittäminen palvelee sekä valvontaan osallistuvia viranomaisia ja luomutoimijoita sekä parhaimmillaan myös kuluttajia tukemalla tiedon arkistointia, hyödyntämistä ja päivittämistä. Sähköisen tiedonhallinnan kehittäminen tukee myös valvonnan tehostamista ja yhtenäistämistä.

Tällä hetkellä tarkastustilaisuudet ovat pitkälti paperilomakkeiden täyttämistä ja dokumentoinnin tarkastamista: Valtaosa tästä työstä olisi mahdollista tehdä sähköisesti: luomutoimija voisi toimittaa (tarvittaessa sähköisesti allekirjoitetut) lomakkeet netin kautta tarkastettavaksi jo ennen varsinaista tarkastuskäyntiä. Tämä edellyttäisi sähköisten lomakkeiden ja tarkastuskäytäntöjen kehittämistä. Olisi myös hyvä, jos toimija voisi netin kautta seurata oman tarkastuksensa etenemistä päätösvaiheeseen. Dokumentoinnin ja sen tarkastuksen siirtäminen nettiin sekä keventäisi itse tarkastuskäyntiä, että mahdollistaisi huomion kiinnittämisen tarkastuskäyntien yhteydessä nykyistä paremmin toimijan todelliseen tilanteeseen sekä toimintaan mahdollisesti liittyviin riskeihin.

Etenkin pienillä useiden erilaisten luomutuotteiden jalostajilla ei ole useinkaan varaa ostaa monimutkaisia ja kalliita ohjelmia luomukirjanpidon järjestämiseen. Joku taho voisi laatia yksinkertaiset ja ilmaiset tai edulliset Excel-pohjaiset ohjelmat kirjanpidon tueksi. Ohjelman laatijan on hallittava luomusäännöstö hyvin.

Tarkastusten tekoa ja kirjanpitoa tukevien sähköisten työkalujen lisäksi olisi erittäin hyödyllistä koota valvontaan liittyvää tietoa tietopankiksi. Pankkiin voitaisiin liittää monipuolisesti erilaista luomuvalvontaan liittyvää tietoa, esimerkiksi ohjeita ja rekistereitä. Pankkiin voisi liittää myös lupahallintaan liittyvää tietoa sekä esimerkiksi yhdenmukaisuusvakuustodistukset myös luomutoimijoiden saataville.

Tietopankki tukisi tarkastajia ja muita valvontaan osallistuvia, luomutoimijoita ja kuluttajia. Tietopankki tukisi osaltaan myös kuluttajille suunnattua tiedotusta. Pankkia rakennettaessa olisi huolellisesti mietittävä eri tahojen tietotarpeet. Eri tahoille olisi myös rakennettava omat rajapintansa, sillä eri tahojen tietotarpeet ovat erilaiset.

2.5 Tiedottaminen ja yhteistyö

Luomuvalvontaa koskevaa tiedottamista kuluttajille olisi syytä tehostaa. Tämä koskee sekä sisältöjä että tiedottamistapoja ja kanavia. Nyt ei esimerkiksi ole juurikaan hyviä kuluttajille suunnattuja materiaaleja. Tarvittaisiin esimerkiksi havainnollista tiedotusmateriaalia luomutuotannon ja tavallisen tuotannon eroista, esimerkiksi lisäaineiden osalta. Luomuvalvontaa koskeva tiedottaminen tukee myös luomutuotteiden markkinointia. Tiedottamisen tehostaminen edellyttää kuluttajien tietotarpeiden selvittämistä.

LIITTEET

Liite 1 Osallistujalista

Liite 2 Tilaisuutta koskeva palaute

LIITE 1**EVIRAN ASIAKASFOORUMI
OSALLISTUJALISTA**

Nimi	Organisaatio tai rooli
Tero Tolonen	MMM
Kirsi Heinonen	MMM
Noora Ojaniemi	MAVI
Merja Ignatius	ELY-keskus
Harri Väisänen	ELY-keskus
Annikka Marniemi	Kuluttajat
Jukka Markkanen	MTK
Rikard Korkman	SLC
Sari Hiltunen	Pro Agria
Marja Riitta Kottila	Ekocentria ja Pro Luomu
Jukka Lassila	Luomuliitto
Merja Söderström	PTY
Esa Partanen	neuvoja
Thomas Snellman	neuvoja, tarkastaja, tuottaja
Aulis Lassila	neuvoja, tarkastaja, tuottaja
Satu –Maaria Ahopelto	neuvoja , tarkastaja
Harri Laine	tuottaja
Sari Raimoranta	tuottaja
Sebastian Nurmi	tuottaja
Hannele Sippu	tuottaja
Eira Laurila	Halva
Marja Nuora	Organic Finland
Jan Nyholm	Maku Laku
Nico Scharlin	Bioferme Oy
Jani Poussu	Pajuniemi
Markus Luhtala	Stockmann
Jaana Husu-Kallio	Evira, pääjohtaja
Matti Puolimatka	Evira
Maria Teirikko	Evira
Kyösti Siponen	Evira
Marja Laeslehto	Evira
Päivi Ronni	Evira
Kristiina Lappalainen	Evira
Sanna Varjus	Evira
Tiina O´Toole	Evira
Beata Meinander	Evira
Juha Kärkkäinen	Evira
Merja Manninen	Evira
Jaana Elo	Evira
Mari Järvenmäki	Evira
Leena Kankaanpää	Evira
Saila Rake	Evira
Hanna-Riikka Pirttilahti	Evira
Jari Paldanius	Diskurssi oy

LIITE 2**EVIRAN ASIAKASFOORUMI
TILAISUUTTA KOSKEVA PALAUTE**

Sanatarkka palaute on koottu tilaisuudessa jätetyistä palautelomakkeista (12 kpl).

Mikä oli tilaisuudessa mielestäsi onnistunutta?

- *Oikeat ihmiset paikalla → koko ketju edustettuna. Tarpeeksi iso tila ajatuksille (fläppitaulu). Konsultti oli oikeasti sihteeri, ei tuonut itseään, taustatahoaan tai omia käsityksiään julki, niin kuin joskus tapahtuu. Hyvä että Eviran väki oli kuunteleoppilaina.*
- *Hyvä vetäjä → hyvä ilmapiiri → hyvä keskustelu.*
- *Keskustelu, vetäjä, fläppiyhteenveto, pysyttiin asiassa. Hyvä peruskeskustelu...*
- *Hyvin saatiin toimijoita paikalle.*
- *Toimintatapa sinänsä; vetäjä.*
- *Hyvä tilaisuus kaikkiaan. Eri toimijoiden välinen keskustelu. Hyvä jaottelu ja jäsenely.*
- *Avoin keskusteluilmapiiri. Se, että Evira halusi avoimesti kuulla toimijoiden kommentteja.*
- *Asioiden laajuus.*
- *Vuorovaikutteisuus.*
- *Kiitettävästi Evira nyt kuuntelee kenttää. Hyvä teemoja käsiteltiin hyvällä tavalla.*
- *Avoin keskustelu. Paljon eri tahojen edustajia → näkökantoja. → Myös konkreettisia parannusehdotuksia, kuten sähköinen...*
- *Hyvin pidetty kompakti tilaisuus. Mielenkiintoista nähdä, miten EVIRA kokoaa esille tulleet asiat ja miten ne vaikuttavat valvonnan kehittämiseen.*

Miten tilaisuutta olisi mielestäsi voinut parantaa?

- *Pienryhmätyöskentely ei toiminut, mutta lopulta ei haitannut, asiat keskusteltiin koko ryhmässä. Teetä olisi tarvinnut tauolla.*
- *Aikaa liian vähän. Jatkotyö? Eri teemoista voi jalostaa useita vastaavia foorumeita.*
- *-*
- *Lisää aikaa.*
- *Tauotus: ja ryhmien kierrätys.*
- *Ehkä Eviran tuloa mukaan hieman enemmän keskusteluun selvittämään muutamia epäselvyyksiä. Ikävä päällekkäisyys Valion luomutilaisuuden kanssa.*
- *Tilaisuuden ?? jälkeen → miten tästä eteenpäin!!*
- *Lisää aikaa.*
- *Kuuluvuus oli ajoittain huono. Nykytilan käsittelystä... Muutamiin vähemmän tärkeisiin kysymyksiin meni turhaan aikaa. Esim. voiko tarkastustilaisuudessa neuvoa. Eihän tuo ole ongelma kuin "pro agrialle", joka ei silloin pääse laskuttamaan.*
- *Ryhmätyöskentelyä olisi voinut käyttää enemmänkin.*
- *Tämä tilaisuus (tarkoituksella) alkutuotantopainotteinen! → entä tukku, kauppa, teollisuus, vienti → ehkä tarve omalle vastaavalle tilaisuudelle?*